

58. Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm* romanında göç ile gelen özerklik

Gamze SABANCI UZUN¹

APA: Sabancı Uzun, G. (2022). Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm* romanında göç ile gelen özerklik. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 957-965. DOI: 10.29000/rumelide.1164907.

Öz

Bu makale Latife Tekin'in 1983 yılında yayımlanan *Sevgili Arsız Ölüm* adlı romanındaki göç kavramının psikolojik boyutlarını inceleyerek, göçün yıkıcı bir süreç olmasının yanı sıra kadınlar üzerinde özgürleştirici bir yanı olabileceğini de savunacaktır. Bu incelemeyi yaparken köyden kente göç etme sürecinde yaşanan parçalanmayı, romandaki anne-çocuk ilişkisine benzeterek, göçün bir yalnızlaşma olarak görülmesine rağmen tıpkı çocuğun bireyselliğini oluşturması için anneden kopması gerektiği gibi, kente göç etmenin de bir kopuş ile oluşan bireysellik olduğu gösterilecektir. Bu tartışmayı yapmak için romanda Atiye ve Dirmit'in ilişkisinin psikolojik boyutlarına Lacan'ın psiko-analitik gelişim kuramları doğrultusunda bakılıp Atiye'nin Dirmit üzerinde kurduğu baskıyı ve Dirmit'in bu ilişkide görünmez olmasını köy yaşamının sosyal baskısının sonucu olduğunu, tıpkı annenin çocuğunun bağımsızlığını engellediği gibi köy hayatının da bireyin özgürlüğünü kısıtladığını savunacaktır. Bu makale Dirmit karakterinin annesinden kopmak için yaşadığı psikolojik savaşı ve bu savaş sırasında kendine ait bir alan yaratma çabasını ve köydeki mutsuzluğunu detaylı olarak anlatarak, kente göç ediş ile başlayan süreci Dirmit'in özerklik savaşındaki başarısı olarak gösterecek, göç etmenin bir yalnızlaşma yolculuğundan çok anneden kopuş ile başlayan özerklik olduğunu savunacaktır.

Anahtar kelimeler: annelik, iktidar, göç, özerklik, cinsiyet

Subjectivity after immigration in Latife Tekin's novel *Dear Shameless Death*

Abstract

This article will examine the psychological dimensions of the concept of migration in Latife Tekin's novel *Dear Shameless Death*, claiming that in addition to being a destructive process, migration can also have a liberating aspect on women. The migration concept will be explained through mother-child metaphor to highlight that migration is a separation necessary for autonomy, just as the child breaks away from the mother to start its process of subjectivity. This article will benefit from a Lacanian perspective to explain the reason behind Atiye's dominance on Dirmit, Dirmit's submissive position in her relation to her mother, and will suggest that just as the mother prevents the daughter's autonomy, the village limits the freedom of the individuals. In the novel, we see that Dirmit tries to invent various ways to separate herself from the mother- this also includes her communication with the nonhuman, but the most valid space that offers her autonomy is the city. Therefore this article will claim that although migration appears to be a stage of loneliness, it is actually a step into adulthood and individuality.

Keywords: motherhood, power, migration, subjectivity, gender

¹ Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı (Ankara, Türkiye), gamzeuzun@aydin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3850-4581 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 29.06.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164907]

1. Giriş

Latife Tekin 1983 yılında yayımladığı *Sevgili Arsız Ölüm* romanında köyden kente göç eden bir ailenin yaşadıklarını anlatmaktadır. Romanın ilk bölümü ailenin köye ait hayatların, ikinci bölümü ise kentteki yeni düzenlerini anlatarak okuyucuya bir kıyas yapma alanı yaratmıştır. Bu sebeple bu kitabın ilk bölümü, karakterlerin köydeki hayatlarını anlatır, özellikle kadın karakterler için- Atiye ve Dirmit gibi, köy hayatının kadınların bireyselliğini nasıl yok ettiğini, annelik ile sınırlanan bir kimlik yarattığını ve çoğunluğa benzemeyen kadınların nasıl dışlandığını ve cezalandırıldığını Atiye'nin ilk köye gelmesiyle başlayan hikayesi aracılığı ile anlatır. Bu bölümde Atiye'nin kimlik arayışının ve köyde bu kimliğinin tanımlanır olmasının tek yolunun annelikten geçtiği görüldüğü için kız çocuklarının- özellikle Dirmit'in, üzerinde kurduğu baskı ve bunun sonucunda Dirmit'in bu baskı karşısında kendine ait alan yaratma çabasını görürüz. Anne-çocuk arasında yaşanan bu baskıyı ve özgürleşme çabasını Lacan üç aşamada anlatır. İlk aşama olan imgesel düzende çocuk annenin arzu nesnesidir ve çocuk kendini kendi olmayan ile özdeşleştirir ve böylelikle anne çocuk arasındaki ilişki birbirini tamamlama ve tanımlama ile sınırlıdır. Bu dönem Lacan'a göre bütünlük ve birliğin alanıdır. Çocuk kendi olmayandan ayrılp nasıl kendim olurum sorusunu sormaya başladığı dönem Lacan'ın terimiyle sembolik dönemdir ve bu dönem farklılıkların sistemsel olarak ortaya çıktığı ve bütünlüğün aksine bireyselliğin ve özerkliğin yaratıldığı bir dönemdir. Simgesel dönem her ne kadar özgürleşmeyi vadetse de içinde bir savaş barındırır. Annenin arzu nesnesinden- yani çocuğundan vazgeçmemek için verdiği savaştır bu. Atiye ve Dirmit'in ilişkisi bu savaşın bir örneğidir ve romanda bu özgürlük savaşını göçün bir metaforu olarak görebiliriz. Nasıl ki çocuk özerkliğini ilan etmek için anneden kopmaya çalışıyorsa, bireyin kente uyum sağlamak için de köyün tutucu geleneklerinden uzaklaşıp, kentin özgürleştirici alanına uyum sağlaması gerekir. Romanın ikinci bölüm Dirmit'in köyde dışlanmasıyla başlayan ve daha sonra cinli olarak görüldüğü için taşlanmasıyla ailenin kente göçü ile devam eder. Burada ailenin peşini aksilikler bırakmaz. Ailenin erkek karakterleri geçimlerini sağlayacak iş bulamamışlar, baba Huvat her şeyden elini ayağını çekip kendini dine adar, Halit karısından soğur, Nuğber'in evde kalması korkusuyla onu tanımadıkları biriyle evlendirirler ve bu sorunları çözemeyen Atiye yataklara düşer ve öleceğini söyler ama ölmez. Her sorun karşısında ölüm numarası yapan Atiye, romanın sonunda gerçekten ölür.

Roman 1983 yılında yayınladığında okuyucunun ilk dikkatini çeken alışılmışın dışına çıkan anlatım tarzıydı. Romanda kullanılan kısa cümleler, hikâyenin tek bir olay veya kişi üzerine kurgulanmaması, gerçek ve gerçeküstü öğelerin bir arada yer alması, zaman ve mekân kavramlarının roman içinde anlamsal bir işlevinin olmaması ve olaylar arasında nedensellik bağının kurulmaması romanın alışılmış gerçekçi roman geleneğinden uzaklaştığını gösterse de Berna Moran'ın (2009) da dediği gibi bu eleştiriler "gerçekçi yöntemlerden yalnızca biri olduğunu hesaba katmadığı için yersiz ve haksızdı" (s.77). Bu nedendir ki roman postmodern düşüncenin ürettiği Büyülü Gerçekçilik akımı ile bağdaştırılmış hatta Türk edebiyatının bu türde yazılan ilk örneği olarak sayılmıştır. Roman üzerine yapılan çalışmalar her ne kadar romanın türü üzerine odaklansa da konusu olan göç konusunda da yenilikçi bir bakış açısına sahiptir. Bu makale anne çocuk arasında yaşanan bağımsızlık ve özerklik savaşını göç etme sürecine benzetip, göçün her zaman bir yitirmek veya parçalanmak olmadığını, aksine özellikle kadın karakterler için özerklik ve özgürlük alanı yarattığını da savunur.

Makalenin ilk bölümü köyün koruyuculuğunu, yeni geleni kendine benzetmeye çalışmasını ve değişime açık olmamasını, annelik metaforu üzerinden göstererek köyün nasıl toplumsal bir kültür ve kimlik yarattığını açıklayarak, bu toplumsal kimliğin aslında bir yok oluş olduğunu gösterecektir. Bu sebeple makalede birinci olarak Atiye'nin şehirli bir kadın olarak köye ilk gelişi ve köylü tarafından nasıl nesneleştiği gösterilecektir. Herkesten farklı olduğu için cezalandırılmış, ama anne olduğu zaman köylü

tarafından kabul edilmiştir, çünkü anneliği ile diğer köylü kadınlara benzemiş ve böylelikle onlar tarafından tanımlanır olmuştur. Makalenin ikinci bölümünde bilinmeyene yolculuk olarak görülen göç, anneden kopuş ile başlayan özerklik çabasına benzetilecektir. Göç nasıl bir yitirmek olarak görülüyorsa, bireyin sembolik döneme geçişi de bir tür eksilmedir, bu eksilme ile özerklik oluşumu başlar ve bireyin hayatı hep bu eksikliği doldurma çabası ile geçer. Tıpkı bireyin köyden kente göç ettiğinde köye bir daha dönemeyeceğini bilip, bu göç ile yaşanan eksikliğin yerini şehir hayatının sunduklarıyla doldurmaya çalışması gibi. Buradan hareketle makalede Latife Tekin'in göç konusunu anne-çocuk arasındaki ilişkide yaşanan sıkıntılarla anlattığını görürüz. Annenin çocuk üzerinde kurduğu iktidar, çocuğun anneden kopmaya çalışmasında çektiği sıkıntılar bir nevi göçtür. Köyün koruyucu özelliğinin, tıpkı annenin koruyuculuğu gibi, bireyselliği yok ettiğini, şehrin bu kolektif kültürü yıkmasıyla bireylerin yalnız kaldığını ve bu kopuşun ve yalnızlığın çocuğun özerklik kazanımı ile aynı olduğunu görürüz. Bu sebeple makale Latife Tekin'in bu romanının göç etmenin sadece bir yitirme olmadığını, yitirerek var olduğunu da gösterdiğini savunacaktır.

2. Köyde yok olan, kentte var olan hayatlar

Roman, Huvat Aktaş'ın yaşadığu Alacüvek köyüne şehirden getirdiği değişik ve yabancı nesnelere tasvir ederek başlar. Getirdiği otobüsü görüp korkan ve "dua okuyup sağa sola üfüren, korkudan donuna kaçıran" (Tekin, 2001, s. 1) köylülerin yabancı nesnelere karşı verdikleri tepki, kendi alıştıkları iç dünyalarının dışında olan her şeyi tehlike olarak gördüklerinden kaynaklanır. Bilinmeyen yarattığu korku sadece nesnelere ile sınırlı değildir. Huvat şehirden her ne kadar otobüs, şapka, soba, radyo gibi değişik nesnelere getirirse de bir gün yanında "yüzü alev alev yanan, başi kıçı açık süt beyaz bir kadın" (Tekin, 2001, s. 2) getirir. Köylülerin bu kadına verdiği tepki daha önce aşına olmadıkları nesnelere verdikleri tepki ile aynıdır. "Zavallı kadın, günlerce orasını burasını elleyen, yüzündeki kırmızılığın boya olup olmadığını anlamak için yaşmaklarının ucunu tükürükleyip yüzüne çalan, saçını eteğini çekiştiren bir dolu kadın ve çocuğun arasında iğne ipliğe döndü" (Tekin, 2001, s. 3). Okuyucunun Atiye ile olan ilk tanışması, Atiye'nin şehirli görüntüsünün köylüler üzerinde yarattığu endişe ile olmuştur. Köydeki kadınlardan farklı olduğu için "cinli ve uğursuz" (Tekin, 2001, s. 3) sayılması, dışarı atılıp ahıra kapatılması ve köylüler tarafından ellenip çekiştirilerek nasıl nesneleştiği ve Atiye'nin bu tepkilere karşı çıkmayarak nesne konumunu sessizce nasıl kabul ettiği romanda Atiye'nin kimliğinin oluşmasının başlangıcı olarak görülür. Karançel ve şahin'in (2021) de dediği gibi "Tanımlanamayan beden üzerinden aşağılanan kadın, hayvanların alanı ile özdeşim kurularak buraya hapsedilir" (s. 581) çünkü "Atiye, onların kültürel kodlarına uyumsuzdur (s. 581) ve bu sebeple tanımsızdır. Atiye'nin köylüler tarafından kabul edilmesi anne olması ile başlar. Böylelikle Atiye'nin özneliği sınırlandırılmış ve ataerkil toplum tarafından tanımlanır hale gelmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi Atiye'nin ötekileştirilmesindeki sebep alev alev olan yüzü değil, anne olmamasıdır. Bu kabul edilile beraber Atiye yeni rolü olan anneliği ve eşliği birincil görevleri olarak benimser ve diğer kadınlar gibi yeri geldiğinde tandırda ekmek pişirir, tezek yapar, dikiş diker, yeri geldiğinde kocasına türküler söyler. Atiye böylelikle kısa zaman içinde kentliliğini unutmuş, tam bir köylü olmuştur. Bu süreç, köy hayatının değerlerini ve işleyişini net bir şekilde gözler önüne sermiştir. Türkmenoğlu'nun (2015) da dediği gibi "köy dışa kapalı olduğu gibi, içine aldığı her varlığı da adeta içinde eritir, kendi yaşantısına uygun hale getirir" (s. 419). Aslında bu "uygun hale gelmek", yani bulunduğu mekânda tanımlanabilmek hem Atiye hem diğerleri için bir yok oluş, bir içine kapanma olarak görülebilir. Dışardan gelen her şeye dehşet ile yaklaşan köylü, kendi içlerinde bir dünya oluşturarak aslında dış dünya ile bütünlüklerini tamamen koparırlar, kendisi gibi olmayanı yok ederler. Köyün bu işleyişini tam anlamıyla benimseyen Atiye, çocukları üzerinde, bir zamanlar kendi üzerinde kurulan baskının aynısını kurar ve ilişkiler bu baskı altında gelişir. Bu ilişkilerin içinde en dikkat çeken Atiye'nin en küçük kızı Dirmit ile olan ilişkisidir.

Atiye Dirmit'e hamileyken karnındaki bebek ona annesinin sesi ile "Ana, ana" (Tekin, 2001, s. 8) diye seslenmiştir ve bu sesi duyan Atiye korkuya kapılmıştır. Köydeki asıl çözüm merkezi olarak görülen Cinci Mehmet, elinde muskaly su ile gelerek Atiye'ye eğer bebek eksiksiz doğarsa bu dünyada başına gelmeyen kalmayacak demiş ve onu bir şekilde uyarmıştır. Atiye'nin Dirmit ile ilişkisi bu uyarıdan sonra Dirmit'in eksiksiz doğması ile şekillenmiştir. Atiye Dirmit'in peşinde onu herkesten ve her şeyden uzak tutmaya çalışarak aslında Cinci Mehmet'in uyarısına uyduğunu ve Dirmit'i koruduğunu gösterse de bir müddet sonra bu sınırlamanın sadece onu korumak amaçlı olmadığı, aslında bunu annenin çocuk üzerinde oluşturmaya çalıştığı iktidar olarak görebiliriz. Lacan'a göre bireyin imgesel dönemde anne ile kurduğu ilişki simgesel döneme girildiği zaman yıkılır. Bu yıkılmanın sebebi ise, imgesel dönemde anne çocuk arasında kurulan bağımlılık sınırlarındaki ikili ilişkiye, simgesel dönemde "öteki"nin dahil olmasıdır. Lacan'a göre "öteki" olarak adlandırılan ve dil ile tanımlanan Babanın yasıdır ve bu dönemde çocuk kendi ve annesinin oluşturduğu bütüncül ilişkinin dışında da bir dünya olduğunu fark ederek, kendi öznelliğini ve özerkliğini oluşturmak için anneden koparak simgesel bir düzene geçmeye çalışır. Bu kopuş çocuğun özerkliği için atılan bir adım olsa da geride kalan anne için travmatik bir etki yaratır, çünkü annelik rolü ile kendine bir nesne üreten ve özne durumuna geçen anne, çocuğunun özerklik ihtiyacı ile nesnesini kaybeder. Nesnesini kaybetmiş bir özne iktidar alanını kaybetmiştir ve Hannah Arendt'in (2018) de belirttiği gibi "iktidarın tehlikeye girdiği anda şiddet ortaya çıkar" (s. 67-68).

Atiye ve Dirmit'in ilişkisi ilk baştan itibaren korku ve ayrılık ile anlatılır. Adeta hamileyken duyduğu korku Dirmit doğduktan sonra onunla duygusal bir bağ kurmasını engellemiştir. Her ne kadar roman anne çocuk arasındaki imgesel dönemdeki bütünlük ilişkisini vermese de olay örgüsü Dirmit'in annesinin memesini reddederek annesinden kopma çabası ile başlar. Dirmit'in Atiye'den kopuşuna paralel olarak Huvat'ın da Atiye'den uzaklaşması verilir. "Huvat, karısını bırakıp yeniden yumurta, yüzük oyununa, partiye daldı. Babasının arkasından Dirmit de annesinin acıyan sütüne dayanamayıp memeden ayrıldı. Atiye'nin eli eteği, yanı beli boşaldı" (Tekin, 2001, s. 9). Atiye Dirmit' in uzaklaşmasıyla anne, Huvat'ın uzaklaşması ile eş görevini kaybetmiştir ki bu da köy hayatında tanınır ve tanımlanır olmasını sağlayan en önemli iki rolüdür. Dirmit annesinden kopmaya ve özerk kimliğini oluşturmaya çalıştıkça Atiye tarafından engellenmiştir, çünkü görülen o ki Atiye'ye göre diğer herkes gibi olmadıkça var olmak imkansızdır, bu sebeple Dirmit Atiye'nin gölgesinde var olmalıdır. Özetle Atiye'nin köyde verdiği savaşı hem kendisi hem çocukları için herkes gibi olabilme savaşı olarak görebiliriz.

Atiye'nin Dirmit ve Huvat ile olan ilişkisinin ona kimlik kazandırmasının yanı sıra, bu ilişki sayesinde anne olarak çocuğun memeye bağımlılığı ve eş olarak Huvat'ın ona ilgisi Atiye'nin arzu nesnesi olarak kendini tanımlamasına yol açtığını gösterir. Bu sebeple hem Huvat'ın hem Dirmit'in uzaklaşması ile artık arzu nesnesi konumunu da kaybetmiş ve bu kayıp onda bir boşluk oluşturmuştur. Dirmit'in çocuk olarak imgesel dönemden simgesel döneme geçişte yaşadığı boşluğun bir benzerini Atiye'de eş zamanlı olarak yaşamaktadır. Dirmit bu boşluğu doğa ile kurduğu bağ ile doldurmaya çalışırken, Atiye kendi boşluğunu dolduracak bir şey bulamamıştır. Bu sebeple dua veya büyü ile gidene geri getirmeye çalışır. Kocasını Huvat'ı geri döndürmek için "yolladığı kirlileri 'sevda bozma' muskalarının suyuyla yıkaması, donunu, içliğini her defasında okutup Çerçi'nin eline -vermesini buna örnek olarak gösterebiliriz (Tekin, 2001, s. 14).

Her ne kadar Atiye ve Dirmit farklı yollar ile oluşan boşluğu doldurmaya çalışsa da benzer yönleri vardır. Dirmit annesi gibi kendisini arzu nesnesi olarak oluşturmaya çalışır. Geleneksel Freudyen bir okuma ile bakıldığında, preodipal dönemden odipal döneme geçişte kız çocuğu annenin yerini alarak baba ile evlenmeyi ister. Erkek çocuk için baba bir tehlikeyse, kız çocuğu için de anne bir tehlikedir. Kız

çocuğu anne gibi “eksik” olmayı reddedse de aynı zamanda anne gibi babanın arzu nesnesi haline gelmeyi ister, çünkü baba ile kuracağı ilişki onun “eksik” olmayacağını garantiler. Dirmit'in annesinden kopuşu ile başlayan Odipal dönem babasına yakınlaşma arzusu ile devam eder. Kendini tanımlarken “ben, [...] Alacüvekli Dirmit'im, Huvat'ın kızı” (Tekin, 2001, s. 19) demesiyle annesi ile olan bağını reddedip, kendini sadece babasına ait olarak gördüğünü gösterir. Babası ile kurmayı arzu ettiği ilişki sayesinde annesinden koparak yaşadığı boşluğu doldurmaya çalıştığını görürüz. Dirmit'in babası ile olan ilişkisinin yanı sıra doğa ile olan ilişkisi ile de yaşadığı boşluğu doldurduğunu ve annesi ile oluşturamadığı bütünlüğü yarattığını görürüz. Fakat Dirmit'in yarattığı bu bütünlük her seferinde Atiye tarafından engellenmeye çalışılıyor.

Anne kız ilişkisi Freud'un baba dediği, Lacan'ın dil olarak gösterdiğine paralel olarak Dirmit'in doğa ile kurduğu iletişim ve bu iletişimi sağlayacak farklı bir dil yüzünden bozulur çünkü Atiye Dirmit'in dilinden anlamaz, anlamadıkça da onu cezalandırır. Dirmit'in yatağına “gığı” (Tekin, 2001, s. 19) koyması, “avuç avuç toprak yemesi” (Tekin, 2001, s. 20) onu ambar odasına kitlemesi, okuyucuya biz zamanlar Atiye'ye yapılanın aynısını şimdi Atiye'nin kendi kızına yaptığını gösteriyor. Bunun sebebi de Fatma Üçler'in de (2018) iddia ettiği gibi “Dirmit hayatına odaklanacağı herhangi bir şeyi dahil ettiğinde odak noktasındaki şey, yok edilir” (s. 1621). Atiye'nin Dirmit'e uyguladığı şiddet Dirmit'in anneden kopmasını ve kendi hayatının öznesi haline gelmesini engellemek amacıyla yapılan bir eylemdir. Çünkü aksi takdirde Atiye iktidarını kaybedecektir. Dirmit rutini bozan, hali hazırdaki sınırları yıkmaya çalışan bir karakterdir. Köy bu sınırlarına o kadar bağlıdır ki sınır dışından gelen herşey tehlikelidir, bu sebeple reddedilir. Yine de Dirmit olağanüstü ile kurduğu ilişki aracılığı ile bu sınırlardan kendisini kurtarmaya çalışır.

Dirmit'in annesi ile kuramadığı ilişki yaşadığı yuvası olan köy ile kuramadığı ilişki gibidir. Annesi Dirmit'in doğadaki canlılarla kurduğu ilişkiyi bozmak için nasıl onu cezalandırıdıysa, köylü de aynı şeyi geçmişte Dirmit'e yapmıştı. Öğretmen köyden ayrılınca Dirmit ona olan özlemine ve köye geri dönmesini sağlamak için kendince yollar üretir “Deliklerden içeri kaynar sular boşalttı. Taşladığı kuyuların başına gelip alsınlar, öğretmenine onu aradığını haber versinler diye saçlarından yolduğu tutamları bıraktı” (Tekin, 2001, s. 50). Ama köylü bunu yanlış anlamıştır. Tıpkı Dirmit'in rüzgarla ya da tulumuyla konuşmasını ya da gığı toplamasını Atiye'nin anlamadığı gibi, su dökme olayını da köylü Dirmit'e bunları cinlerin yaptırdığını düşünmüştür. Dirmit ne annesi tarafından ne köylü tarafından anlaşılıyordur çünkü ortak bir dilleri yoktur. Fakat bunda cezalandırılan ve ötekileştirilen Dirmit olmuştur. Tıpkı bir zamanlar Atiye'nin olduğu gibi. Roman anne kız ilişkisindeki bu döngüyü çok net gözler önüne sermiştir. Anne diğer köylü kadınlar gibi tanımlanmayan ve anlaşılmayan kızını cezalandırır. Böylelikle Atiye aslında köylü kadınlara daha çok benzemiş ve köye daha çok ait olmuştur. Kısaca Atiye köyün bir aynası olmuştur.

Ne yazık ki Atiye'nin bu sonunda kavuştuğu köye aidiyet hissi, Dirmit'in köylüler tarafından “cinli kız” olarak (Tekin, 2001, s. 55) görülmesi ve taşlanması, yolunun kesilmesi ve kafasının yarılması ile son bulur. Köyde Dirmit'in güvende olmaması ve “döllerin şehirde sefillik çektiklerini” (Tekin, 2001, s. 57) sebep göstererek Huvat “evi de yükleyip şehre götürmeyi düşündüğünü Atiye'ye çıtlattı” (Tekin, 2001, s. 57). Her ne kadar evi taşıyıp şehre götürse de “yuva”yı götürememek ailede, özellikle Atiye'nin üstünde ikinci bir travma yaratmıştır. Bu ikinci travmanın sebebi de göç ile oluşan belirsizliğin yarattığı güvensizlik duygusudur. Köy bir zamanlar güvenli kapalı bir bölge iken ilerleyen zamanlarda birey için güvensizlik yaratmış ve kaybedilen güven kente giderek tekrardan yerini bulmuştur. Fakat bu sefer de bulunan güven yerini belirsizliğe bırakmış ve bu belirsizlik farklı bir güvensizlik yaratmıştır. Ne yazık ki göç etmeden önce köye ait olan “cennet imgesi kısa bir süre sonra yerini yeni gelenlerin kimliklerinden

soyulduğu, sosyal oyuklarından atıldığı ve umutlarından mahrum bırakıldığı bir cehenneme bırakabilmektedir” (Faist, 2003, s. 810). Yani kısacası önceden var olan güven duygusu kaybolmuş, yerine daha güvenli bir yerde daha belirsiz bir hal almıştır, böylelikle cennet imgesi cehenneme dönüşmüştür. Evden ayrılış, anneden ayılıştır. Bilinmeyene yolculuk ise anneden kopuş ile başlayan özerklik çabasıdır aslında. Kentte Dirmit kendi dünyasını oluşturmaya çalıştıkça Atiye tarafından tekrardan engellenir ama Atiye'nin annelik iktidarı köydeki gibi güçlü değildir. Bunun sebebi ise ailenin köyden kente göç etmeleri sadece evlerini ve dostlarını geride bırakmaları değil, aynı zamanda kendi gerçekliklerine bağlı olarak yaşadıkları hayatı da geride bırakmalarıdır. Kente göç eden ailenin ait olduğu ve bu aidiyetle güçlenen kuvvetleri ortadan kalkmıştır. Romanın ikinci bölümünde Latife Tekin her ne kadar okuyucunun dikkatini göç ile başlayan zorluklara çekmeye çalışsa da Dirmit'in kazandığı özgürlük dikkatten kaçmaz.

Ali Tilbe (2016) göç'ü “güvenliksiz bölgeden, güvenli bölgeye doğru bir devinim” (s. 1) olarak tanımlar. Her ne kadar “güvenliksiz” bölge olarak tanımlanan yurt, memleket, yuva olsa da yolculuk bilinmeyen, yabancı olan güvenli bölgeye doğru gider ve bu yolculuk bireyin içinde ve sonrasında çevresinde bir çatışma ortaya çıkarır. Özetle göç etmek her zaman daha iyiye doğru giden bir yol değil, değişik çatışmaları ve kargaşaları beraberinde getiren içsel bir savaş da olabilir. Bu savaş bilinmezlik hissinin getirdiği bir boşluktur aslında. Bu bilinmezlik “kendine benzemeyen ile nasıl karşılıklı ilişki sağlayacağına dair bilinmezliktir” (Uluç vd., 2009, s. 181). Birey geride bıraktıklarının yerini dolduramadığı için kaygılanır ve bu kaygı hali bireyin çevresi ile çatışmasına yol açar. Fakat bu çatışmanın içindeyken bile birey geldiği yere dönmeyi düşünmez, bu belirsizliğin yarattığı travmayı hayatın bir parçası olarak kabul eder. Şenay Kırgız Kabak'ın (2014) da dediği gibi göç “yitirmektir” (s. 231). Bilinmezliği, geçmişe ait güvensizliğe tercih etmektir ve göç temalı edebi eserlerde görürüz ki, birey yeni düzeninde bu belirsizliklerle baş etmenin yollarını arar ve hikayesi bu arayış üstüne inşa edilir. Bu sebeple bireylerin yeni sisteme uyum süreci ya da iki kültür arasındaki sıkışmışlık, göç edebiyatının en belirgin temaları arasında yer alır. Romanda bu sıkışmışlık duygusunu sembolik olarak Dirmit'in annesi ile olan ilişkisinde görürüz.

Romanın bu bölümü köydeki hayatın bütüncül yapısının aksine kentteki hayatta parçalanmış bir aile yapısını anlatır. Natürallizm' in batıdaki temsilcisi olan Theodore Dreiser'in (1900) *Kız Kardeşim Carrie* adlı romanında da dediği gibi “rüzgarda savrulan bir tutam” (s. 73) gibi parçalanmış ve etrafa dağılan bir aile görüyoruz. Ekonomik endişe ailenin her bireyini eşit etkilediği için, herkes etrafa dağılmış bir şekilde bu yeni yaşam alanında ayakta kalmanın yollarını aramaya başlar. Mahmut berberde çırak olur, Seyit şirket kurma hayali ile değişik yollar dener, kabadayı bile olur Ailenin babası Huvat ise, iş aramaktan ve ailenin ekonomik sıkıntılarına çözüm bulmaktansa şehre uyum sağlayabilme çabası içine girer. Kimi zaman şalvar giyip dergahlara gider, kimi zaman eşofman giyip ortalıkta dolanır, çünkü şehre ait olmaya çalışır. Ailenin babasından beklenen ekonomik liderlik, çocuklar tarafından sırtlandığı için, babanın aile içindeki otoriter kimliği zayıflamıştır çünkü çocuğun aile içindeki gücünün artması babanın otoritesini sarsmıştır. Başka bir deyişle romanın bu bölümünde her bir aile bireyinin şehir ile iletişiminin farklılaştığını, bu farklılaşmanın bir parçalanmışlık yarattığını ve bu parçalanmışlığın ailede rol kargaşası yaratarak aileyi de parçaladığını görüyoruz.

Aile bireyleri arasındaki dayanışma ve destek, yeni bir şehirde göçün yarattığı strese karşı tampon görevi yapmaktadır. Bireyler ait olma ihtiyacını ilk olarak ailede karşılarlar. “İnsanlar sosyal bağlar elde etmek için sarf ettikleri çaba kadar bu bağların çözülmesini engellemek için de çaba sarf etmektedir; geçici olacağını bilseler bile sahip oldukları sosyal bağların kopmasına karşı direnmektedir (Yalçın, 2017, s. 59). Fakat şu da bir gerçektir ki çocuklar gelinen topluma daha hızlı uyum sağlarlar. Bu da kuşaklararası

problemlere, çatışmalara ve şiddete yol açabilmektedir. Çocuğun aile içindeki güç ve etkisi arttıa babanın otoritesi zayıflar. Bunun yanında annenin aile içi statüsü de artar, çünkü babadan boşalan rolü, aileyi bir arada tutabilmek için anne üstlenir. Anne aile içi dayanışmayı sürdürmeye çalışırken çocuklar aile içinde kalmak istemezler, çünkü ev ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir yer değildir artık. Aile-ocuk ilişkisi terse dönmüştür. Bu bilinmeyende anne baba ocuklaşmış, çocuklar ebeveyn rolünü üstlenmiştir. Bu rol değişiminin sebebi çocukların şehir hayatına daha kolay uyum sağlayıp anne babalarından daha ileride olmalarıdır. Uyum sürecini daha geç yaşayan aileler ise bu durumdan dolayı kendilerini başarısız görürler. Çocukların başarılı ebeveynlerin başarısız olması aile arasında bir rekabet ortamı yaratır. Bu sebeple aile dayanışmanın yeri değil, çatışmanın merkezi haline gelir. Bu çatışma sonucunda aile ve evlilik kurumlarının temelden sarsıldığını görmek mümkündür.

Romanın ikinci bölümünde ise bu rekabeti ve çatışmayı Atiye ve Dirmit'in ilişkisinde görüyoruz. şehre ilk geldiklerinde Dirmit'in gözüne bir peri kızı görünür ve Atiye çareyi yeniden duada ve büyüde arar. Bu da işe yaramayınca köyde olduğu gibi çareyi Dirmit'i cezalandırmakta bulur. Ashında romanın ikinci bölümünün bu örnekle başlamasının sebebi, her ne kadar mekan ve buna bağlı olarak kültürel bir değişiklik olsa da Atiye ve Dirmit'in hala kendi içlerinde köyden bir parça taşıdığını aktarmaktır. Dirmit amur ile oynamaya başladığı zaman içi açılır kuşkuş otu ile dertleşir, bunun yanında şehirde yaşanılan zorluklara karşı Atiye büyü ve tılsım işlerine daha çok güvenmeye devam eder, kırk karabiberi okuyup üfler, kurşun döktürür, çocuğuna yedi gün üst üste gece yarısı manda sütü iirir, eşek dili haşlayıp oğlunun yemeğine rendeler. Bu geleneklerin yanı sıra Atiye'nin Dirmit için köyde taşıdığı endişe şehirde de devam eder. Dirmit'in farklı bir ocuk olmasından köyde korktuğu gibi şehirde de korkuyordur.

Atiye kaş göz etmekle bir türlü sokakta oynayan çocukların arasına katamadığı kızının, kendiliğinden parka gittiğini görünce sevincinden ne yapacağını bilemedi. Ama bu defa Dirmit parktan eve gelmez oldu. Çocuklar demirden demire atlarken, Dirmit yere eğilip tanıdığı, bildiği otları aramaya koyuldu. Dirmit'in elinde bir tutam kuşkuş otuyla bağıra çağıra eve geldiği günden sonra da korkusu arttı. (...) Dirmit'in saçlarını tutup kökünden kesti (Tekin, 2001, s. 67).

Köyde olduğu gibi, Dirmit diğer çocuklar gibi olmadıkça Atiye'nin Dirmit üzerindeki baskısı artar. Görülen şu ki Atiye, bir anne olarak köyde de şehirde de aynı şekilde aileyi koruma ve kollama görevini sonuna kadar yaşar. Dirmit ise köyde kendine arkadaş, yoldaş, sırdaş olarak seçtiği tulumbanın yerine aynı şekilde şehirde denizi, rüzgarı ya da yıldızları koymuştur. Köyde olduğu gibi şehirde de annesi ile kuramadığı bütünlüğu doğa ile kurar. Başka bir deyişle ne Atiye ne Dirmit köy hayatının geleneklerinden kendilerini arındıramamışlar, şehir ile ili dışlı olmamışlardır. Özetle köyden kente göç etmiş olsalar bile, onlar şehirde hala köydeki gerçeklikleriyle yaşıyor, kendi oluşturdukları içsel sığınakta barınıp, kendilerine bir yuva yaratıyorlardır Bu yuvada köyün gelenekleri Atiye için devam etse de kimse, özellikle Atiye, Dirmit'in köydeki hayatını devam ettirmesine izin vermez. Ne kadar Dirmit'in köy ile kurduğu duygusal bağı kesmek isteseler de Dirmit köyde bulduğu huzurun aynısını şehirde bulabilmek için kendine yeni yollar bulur. Yeri gelir, yoldan bulduğu çamur ile oynar, yeri gelir rüzgar ile konuşur yeri gelir kuşkuş otuna içini açar. Çünkü Dirmit için köy demek doğa demek, doğa demek anneden güvenli kopuş demek. Bu kopuş özgürlük demek. Dirmit'in doğadan kopması Atiye'nin sembolik olarak memesine geri dönmesi ve annesinin arzu nesnesi haline gelmesi demektir.

Atiye ile Dirmit'in göç sonrası hala göç öncesi hayatlarının aynısını yaşaması, erkek karakterlerin radikal değişimleri ile daha fazla dikkat çeker. şehrin düzensizliği ve yırtıcılığını daha çok erkek karakterler üzerinde görürüz. Erkek karakterler geçim sıkıntısına düşüp ne olduğunu bilmedikleri bir arayış içinde çırpınıp duruşlarına örnek olarak Huvat'ın şalvar giyip, sakal uzatmasını ve kendini dine atamasından bir anda eşofmana geçmesini, Halit'in hiçbir işe tutunamamasını, Mahmut'un bir sinema bileti satması

bir kuaförde çırak olmasını, Seyit'in de bir ara mafya ilişkilerine karışmasını verebiliriz. Erkek karakterler her türlü yola kendilerini atarken, kadın karakterlerde ise durum daha sakin ve durağandır. Atiye yine koruyucu anne rolü ile ve çareyi dua da büyüde ararken, Dirmit yine cansız varlıklara sığınır, Nuğber yine sessiz, annesinin sözünden çıkmaz, Zekiye yine çaresiz, kocasının ilgisini geri kazanmak için Atiye'nin büyüleriyle istediğini elde edeceğine inanır. Bu değişmeyen gelenekler ile okuyucu, kadın karakterlerin köyde hayatlarını nasıl devam ettiriyorlarsa, şehirde de aynı gelenek ve inanışlarla hayatlarını yaşamaya çalıştıklarının görür ve bu çabanın yeni kültüre uyum sağlamalarını engellediği sonucuna varır. Roman bu noktada göç ile gelen sıkışmışlık duygusunu vurgular. Geçmişe ait özlem ile gelen bu duygu, karakterlerin kendi başlarına mücadele etmeleri gereken bir duygudur. Bu sebeple köy hayatının toplum kültürü yerini kent hayatının bireysellik kültürüne bırakmıştır. Fakat Atiye'nin köydeki hayatlarına dönme çabası son bulmamıştır. Azrail ile aralarında geçen diyalog bunun bir örneğidir.

Azrail Atiye'yi almaya geldiği zaman tamamlayamadığı işleri olduğunu ve daha ölmeye hazır olmadığını söyler. Hazır olmamasının sebebi çocuklarıdır çünkü öldüğünde her birinin farklı bir tarafa düşeceğinden dağılıp gitmesinden endişe duyuyordu. En çok da Dirmit'in rüzgâra, tulumbaya, kuşkuş otuna kanmasından, kendini şiire vermesinden korkuyordu. En sonunda bütün çocukları başında toplanınca Azrail'i çağırmış ve ölüme hazır olduğunu söylemiş. Bu ölüm bir son, bir kayboluş değil de mekan değişikliği ile Atiye'nin kendini daha özgürce ifade etmesine sebep olmuştur. "Dirmit, annesinin zebaniler karşısında diklendiğini, bir öfkeyle açıp onlara içini gösterdiğini, annesinin öldüğü günün akşamı küçük kara nokta oynarken öğrendi. Annesinin boyun eğmemesine sevindi. Sevincini yenemedi" (Tekin, 2001, s. 218). Görülen şu ki, romanda ölüm Atiye için bir son değil, özgürlüğe aralanan bir kapıdır. Bütün hayatı boyunca Dirmit'i kendisine benzetmeye çalışan Atiye, aslında görülüyor ki sonunda Dirmit'e benzemiştir. Onun gibi öfkeli, asi, boyun eğmeyen yönünü ortaya çıkarmıştır. En başından beri Dirmit'in farklı olmasından korkan Atiye, onun gibi farklı olabileceği bir mekân bulmuştur. Bir son ile özdeşleşen bir mekân, romanın sonunda başlangıcın yeri olmuştur. Ölüm veya ölümden sonra gidilen yer, mekân ve zaman bağlamında bir son değil, Atiye için bir başlangıç olmuştur.

3. Sonuç

Göç etmek her ne kadar yitirmek, eksilmek, farklılaşmak, tanımlanamamak olarak nitelendirilse de cinsiyet farklılığından dolayı göçün ne ifade ettiği de değişiklik gösterir. Bir kadın için göç, terkedilen yuvanın geleneklerini varılan alana taşımak ve devam ettirmek olarak görülse de erkek için yuvayı unutmak ve yeniliğe uyum sağlamak olarak anlaşılmaktadır. Romanda görüldüğü gibi kadın karakterler için göç ettikten sonra mekan değişikliğinin bir anlamı ve önemi yokken, erkek karakterler mekan üzerinden tanınmanın yollarını ararlar. Ne yazık ki romanda görülen Dirmit'in köydeki hayatını kentte de devam ettirmeye çalıştıkça farklılığının daha da meydana çıktığıdır. Köyde de olduğu gibi Atiye bu farklılıkları ortadan kaldırmaya çalışırken çatışmanın ve parçalanmanın kaynağını oluşturur. Köyde de farklı olan Dirmit'in hayatında kente taşınınca hiçbir şey değişmemiştir. Aynı şey Atiye için de geçerlidir. Köyde kızı ile verdiği savaşı aynı şekilde kentte de verir. Aslında bu savaş bir tür iktidar savaşıdır. Annelik ile iktidarını elinde tutan Atiye, bunu kaybederse tanımlanamayacak, yok olacaktır. Bu sebeple anne kimliği ile ölmek onun için bir yok olmak değil, özgürleşmektir, çünkü bu dünyada bütün görevlerini yerine getirdiğine inandığı zaman artık özgür olduğunu hisseder. Dirmit ise köydeki mutsuzluğunu kente de taşımıştır. Annesinin baskısından dolayı mutsuzdur, çünkü annesinin gölgesinde var oldukça yok oluyordur. Yok olmamak için tuttuğu her dal annesi tarafından koparılyordur. Kente geldiklerinde ise durum farklılaşmamıştır. Bu sefer Dirmit'in yaşadığı mutsuzluk bütün aile bireylerini sarmıştır. Herkes bir tarafa savrulurken Atiye bu sefer sadece iktidarını Dirmit ile

değil, ailenin her bir bireyi ile kanıtlamaya çalışır. Baskıcı tavrı arttıka köydeki hayatlarının tersine gücü daha da azalmıştır. Gücü azaldıkça, sonunda Dirmit kendini daha güçlü hissetmiştir. Anneden kopması her ne kadar Atiye'nin ölümü ile gerçekleşse de Atiye'nin Azrail ile olan kavgasında bu ölümü kabul ettiğini görürüz. Bu kabul ediş aslında Dirmit'in özgür olmasını kabul etmektir. Bu sebeple roman göç ile gelen ve kabul edilen özgürlüğün hikayesidir.

Kaynakça

- Arendt, H. (2018). *şiddet Üzerine*. Çev. Bülent Peker. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Carroll, A. (2018). *Alice Harikalar Diyarında*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Eldemir, N. B. (2017). "Zamanın ve Mekanın Kayboluşu: *Sevgili Arsız Ölüm*". *Sosyologca*, 13,149- 155.
- Erdem, S. (2011). "Büyülü Gerçekçilik ve Halk Anlatıları". *Milli Folklor*, 91, 175- 188.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Karaçengel, E. ve Zeynep Şahin (2021). "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında *Sevgili Arsız Ölüm*". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(2), 578- 593.
- Kırgız K, Ş. (2014). "Edebiyatta Yankılanan bir Seda: Göç". A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 51, 229- 243.
- Moran, B. (2009). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3: Sevgi Soysal'dan Bilge Karasu'ya*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekin, L. (2001). *Sevgili Arsız Ölüm*. İstanbul: Everest.
- Tilbe, A.ve Sonel Bosnalı (2016). *Göç Üzerine Yazın ve Kültür İncelemeleri*. London: Transnational Press.
- Türkmenoğlu, S. (2015) "Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm* Romanında Büyülü Gerçekçilik". A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 54, 417- 426.
- Uluç, G. ve Murat Soydan (2009). "Güneşe Yolculuk ve Berlin in Berlin Filmlerinde İki Eksen, İki Dil Oyunu, Tek Olgu: Göç". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 181- 199.
- Üçler, F. (2018). "*Sevgili Arsız Ölüm* Romanında Kadın ve Sonsuz Döngü: Anne-Kız İlişkisi". *Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı*, 1617-1623.
- Yalçın, G. M. (2017). *Göç Psikolojisi. Göçmen Gerçeğini Anlamlandırmaya Dönük Bir Sosyal Psikoloji Derlemesi*. Ankara: Pharmakon Yayınevi.